

CİNSEL BİLGİLERİ ÖĞRENİRKEN SAĞDİCİMİZ KARAGÖZ : KARAGÖZ EVLENİYOR (1913) OYUNU ¹

KARAGÖZ -
OUR BEST MAN
THROUGH SEXUAL
INFORMATION: THE
PLAY -KARAGÖZ
IS GETTING
MARRIED (1913)

EFDAL SEVİNÇLİ*

* Yrd.Doç.Dr., Yaşar Üniversitesi,
İletişim Fakültesi, Görsel İletişim
Tasarımı

1 Karagöz Evleniyor, Karagöz
Kütübhanesi, Aded: 2, Nâşiri:
Karagöz Gazetesi, Her Hakkı
Mahfuzdur, Der-saadet /
İstanbul, Matbaa-i Nefâset
- Vezir Hân, 1329./ Karagöz
Evleniyor, bibliyografik bilgi
olarak kaynakçalarda yok.
Ayrıca hiçbir tanıtımının,
değerlendirmesinin
yapılmadığını da görüyoruz.
Bkz: Tiyatro Bibliyografyası
(1859-1928), Haz.: T. Poyraz - N.
Tuğrul, Ankara, Milli Kütüphane
Yayınları, 1967; Seyfettin Özege
Bağış Kitapları Katalogu,
c.1-2, A-K, Haz: A.Bayram -
M.S.Çöğenli, Erzurum, Atatürk
Üniversitesi Basımevi, Atatürk
Üniversitesi Kütüphanesi
Yayınları, 1978; M. Sabri Koz,
"Karagöz Üzerine Seçme

Özet

Temel kişisi Karagöz ile aynı adı taşıyan gölge oyunumuz Karagöz'de ele alınmamış karakter denenmemiş eylem yoktur dense abartılı olmaz. Karagöz "fasıllarının" konuları ve kahramanları Osmanlı toplumunun ilginç yansımalarıdır. Tanzimat döneminden başlayarak Karagöz oyunlarının "yazma" niteliğinin bozulduğunu, "sözlü" geleneğin "yazı"yla değiştiğini, yeni yazımlarının, basım ve yayımının gerçekleştiğini görüyoruz. Geleneksel çizgideki oyunların yazılı versiyonlarının ve yeniden yazımlarının yanı sıra, özellikle II. Meşrutiyet sürecinde "nev-icâd" oyunların hızla yazıldığını, Karagöz'ün, yeni bir siyasal / toplumsal yapıda, değişen toplumun hemen bütün sorunlarını, öğretici (didaktik) kimliğiyle irdeleyen bir kahraman olarak karşımıza çıktığını görürüz Doktor olmuştur, gezgin olmuştur... vb. . Üsküdar'da başlayan gezisi, Kağıthâne serüvenlerinden Londra'ya uzanır... Bana kalırsa, Karagöz oyunlarının, II. Meşrutiyet döneminde bu denli ilgi görüp birden bire çoğalmasının, en belirleyici nedeni, 10 Ağustos 1908'de, yayımlanan Karagöz gazetesidir. 1908'den 1955 yılına değin 47 yılda, 4785 sayı yayımlanan Karagöz, bir gülmece gazetesi olarak basın tarihimizde, yayın yaşamıyla hâlâ ilginçliğini koruyan, benzerini oluşturmakta zorlandığımız bir yayın organıdır. Araştırmalarımnda karşılaştığımız değerlendirdiğim Karagöz Evleniyor (1913) Karagöz dergisinin bir bugüne dek ele alınmamış ve neredeyse unutulmuş bir sayıdır. Yazarını bilmediğimiz bu kitap toplumun hakkınad konuşmaya utandığı cinsel bilgileri evlilik sürecini anlatan bir oyunla anlatır. Evlilik hazırlıklarından cinsel hastalıklara değin neredeyse bütün bilgileri içeren bu Karagöz oyununun gölge oyunu olarak sahnelenip sahnelenmediğini de bilmiyoruz. Yine de cinselliğin Karagöz oyunlarında kullanıldığını ve oyunun Türkiye "müstehçenlik tarihi"nde özel bir yeri olduğunu belirtirsek oyunun öneminin daha da vurgulanacağına inanıyorum.

Abstract

It wouldn't be an exaggeration to say that there is no character left and no action untried by Karagöz, the protagonist of our shadow play of the same name Karagöz. Subjects and characters of the karagöz episodes are the interesting reflections of Ottoman society. We see that beginning from the Tanzimat period, "writing" quality of Karagöz plays has been degraded, "written" tradition took place of the "oral" tradition, new writings, editions and publications are realized. Besides writings and re-writings of the plays on the traditional line; we notice that, especially in the period of II. Constitutional Monarchy, plays with new subjects

Kaynakça", **Yıktın Perdeyi Eyledin Vîrân**, İstanbul, YKY, 2004, ss. 201-214. [Karagöz Kütüphanesi'nin ilk kitabı **Karagöz Matbahda** (1913) ile **Karagöz Evleniyor**'dan ilk söz eden, **Karagöz, Psiko-sosyal Bir Deneme** (1941, s. 53) incelemesiyle S. Esat Siyavuşgil'dir. Cevdet Kudret'in, **Karagöz-I-** (1968), Metin And'ın, **Geleneksel Türk Tiyatrosu** (1985) incelemelerinde adları geçmeyen kitapları, Prof. Dr. Saim Sakaoglu, **Türk Gölge Oyunu Karagöz** (2003, s.91)'de, Siyavuşgil'den aktararak adlarını veriyor.

were written rapidly and that Karagöz came out as a protagonist who considered nearly all problems of the society of a political and social changing structure with his didactic character. For instance, Karagöz is a doctor, traveler...His travel beginning from Üsküdar, passes to London through the adventures of Kağıthane...In my opinion, the most significant reason that in the period of II. Constitutional Monarchy,such interest was shown to the Karagöz plays and that they were suddenly accumulated is the KARAGÖZ journal published in 10th August 1908. Karagöz, in which Karagöz and Hacivad are the protagonists, is a humorous journal that keeps the quality of being interesting with a press life including 4785 issue in 47 years from 1908 to 1955, and that we have difficulties to make a similar one. In my research, I evaluate the book Karagöz is Getting Married (1913) an issue of Karagöz journal which has never been analyzed so far and almost left at the background. We don't know the writer of this book in which sexual information that society is ashamed to talk about is told in relation with the marriage process in the form of a play. We also don't know if this Karagöz play with new subject telling about nearly all information from marriage preparations to sexual diseases was performed on a shadow or put on the scene or not. Nevertheless, I believe that if we say that sexuality is used within the Karagöz tradition and that it has a distinct part in the "history of obscenity" in Turkey, the importance of the work will be more emphasized.

Key Words: Karagöz, humorous, the play Karagöz is Getting Married, Sexual Information...



Geleneksel tiyatromuzun başkahramanı Karagözümüzün bilinen özelliklerini, Türk tiyatrosunun seçkin araştırmacılarının önünde anlatarak söze başlamayı doğru-su uygun bulsam da bildirim içeriğini oluşturan, nicedir, varlığı üstüne, sağlıklı, doyurucu bilgiler edinemediğim, kitaplığımdaki köşesinden bana, sürekli el eden, göz kırpan Karagöz Evleniyor'un önce adından, yazarından, yayıncısından, yayınevinden, basıldığı yıldan başlayıp konusunu sizlerle paylaştıkça, Karagözümüzün temel özelliklerinden söz etmemi, kitabın kendisi isteyecek!.. Ancak **Karagöz Evleniyor**'u yaratan koşullara, değerlere, kısaca da olsa değinmeden, bu "kitabı" tanıtmaya geçmeyeceğim. Çünkü anımsamamız gereken kimi bilgilerin tam yerindeyiz...

Hepimiz biliyoruz, Karagöz'ün, neredeyse yapmadığı iş, girmedığı kılık yoktur desem, gerçeği fazla abartmamış olurum, Karagöz "fasıllarının" konuları ve kahramanları Osmanlı toplumunun ilginç yansımalarıdır.² Tanzimat döneminden başlayarak Karagöz oyunlarının "yazma" niteliğinin bozulduğunu, "sözlü" geleneğin "yazı"yla değiştiğini, yeni yazımlarının, basım ve yayımının gerçekleştiğini görüyoruz. Özellikle "kâr-ı kadîm" üzere oynanan oyunların yazıya aktarılışının yanında "nev-icâd" oyunların da yazıldığı, bu oyunların kimilerinin, oynatılanlara metin olarak benzeseler de bir çoğunun neredeyse sadece adlarının dışında hemen hiç bir benzerliğinin kalmadığını biliyoruz.

"Kâr-ı kadîm üzere" yazılan bu oyunların³ kimilerinin, Osmanlı Tiyatrosuyla bağlantısını,"ilk müslüman aktörümüz Ahmet Necip Efendi"nin yazdığı metinler görünüşte sağlasa da bu dönem, irdeleyip değerlendirmemiz açısından karanlıklarla doludur.

Ancak bu karanlıklara karşın, Osmanlı gazetelerinin kimi bilgileri aydınlatmada, hâlâ ip uçları sakladığına inanıyorum. Çünkü gazete ile tiyatronun, Batılılaşma, yenileşme sürecindeki ortak-

² Metin And, **Dünyada ve Bizde Gölge Oyunu**. (Ankara: T. İş Ban. Yay.,1977) , ss.239-355. Metin And, **Geleneksel Türk Tiyatrosu, Köylü ve Halk Tiyatrosu Gelenekleri**. (İstanbul: İnkılâp Kitabevi Yay., 1985), ss. 271 - 336. Cevdet Kudret, **Karagöz-I-** (Ankara: Bilgi Yayınevi,1968), ss. 7 - 60. Sabri Esat Siyavuşgil, **Karagöz, Psiko-sosyal Bir Deneme** (Maarif Vekaleti, 1941), ss. 90 -188.

³ Prof.Dr.Saim Sakaoğlu, **Türk Gölge Oyunu Karagöz**, Ankara, Akçağ Yay., 2003, ss.79 - 98.

lıklarında, gelenekselin güncele aktarılması / uyarlanması isteğinde, Batıcı tiyatronun bir oyuncusunun, A.Necip Efendi'nin, **Yazıcı** oyununu, **Karagöz'ün Aktör Olması yahut Komikliği, Ters Evlenme**'yi, **Sahte Gelin** diye adlandırması, bize perde-den sahneye uzanan anlambilimsel bir sürecin sözcüklerini de öğretiyor: **Karagöz'ün Aktör Olması yahut Komikliği** ve **Sahte Gelin**.⁴

“Kâr-ı kadîm üzere” yazılan oyunların yazıya aktarımı ve yeni-den yazılışları yanında, özellikle II. Meşrutiyet sürecinde “nev-icâd” oyunların hızla yazıldığını, Karagöz'ün, yeni bir siyasal / toplumsal yapıda, değişen toplumun hemen bütün sorunlarını, öğretici (didaktik) kimliğiyle irdeleyen bir kahraman olarak karışımıza çıktığını görürüz. Örneğin Karagöz doktordur, Üsküdar'da başlayan gezisi, Kağıthâne serüvenlerinden Londra'ya uzanır... Karagöz'ü, gezmelerini Belgrad'da, İngiltere'de, İran'da, Mısır'da, Kafkasya'da, Balkanlarda sürdürürken buluruz.⁵

Karagöz oyunlarının, II. Meşrutiyet döneminde bu denli ilgi görüp birden bire çoğalmasının, -bence- en belirleyici nedeni, Meşrutiyet'in duyurumundan 17 gün sonra, 10 Ağustos 1908'de, yayımlanan **Karagöz** gazetesidir. **Karagöz**, bir gülmece gazetesini olarak basın tarihimizde, yayın yaşamıyla hâlâ ilginçliğini koruyan, benzerini oluşturmakta zorlandığımız bir yayını organıdır.⁶ 1908'den 1955 yılına değin 47 yılda, 4785 sayı yayımlanan Karagöz'ün yaratıcısı, Türkiye'nin ilk karikatüristlerinden Ali Fuad Bey'dir (?- 1919) ⁷. Haftada iki gün çıkan Karagöz, daha çok aydınlara seslenen, döneminin benzerleri **Kalem** ve **Cem** ⁸ gibi gülmece dergilerinin, örneğin Fransızca özel bölümlerinin inatla sürdürüldüğü, seçkinci yayını anlayışlarından, halka dönük yayıncılık anlayışıyla hemen ayrılır. Gülmece tarihimizde, Teodor Kasab'ın emekleriyle **Diyojen**'den (1870), **Hayâl**'e (1873) uzanan çizgide, “Kanun dairesinde serbest olan” Karagöz ile Hacivad'ın birer kahraman olarak sahneden gazete sayfalarına aktarılışı, bir çizgi kahramanı olarak değerlendirilmesi, gelenekselden yararlanmanın yöntemi, yolu olarak ele alınışı, “bize özgü olanın bulunuşu” yönünden, toplumsal tarihimizde, kültür tarihimizde çok önemli, bilinçli bir seçim ⁹ olurken **Karagöz** gazetesini de Karagöz ile Hacivad'ı “başkahraman” yapmıştır.

4 Metin And, **Geleneksel Türk Tiyatrosu, Köylü ve Halk Tiyatrosu Gelenekleri**, ss. 298 - 299. Cevdet Kudret, **Karagöz-I**, ss. 7 - 60. Prof. Dr. Saim Sakaçoğlu, **Türk Gölge Oyunu Karagöz**, ss. 87 - 91. Sabri Esat Siyavuşgil, **Karagöz, Psiko-sosyal bir deneme**, s. 53.

5 Prof. Dr. Saim Sakaçoğlu, .a.g.e. , ss. 87 - 91.

6 Erol Üyepazarcı, “Uzun Soluklu Bir Halk Gazetesi Karagöz ve Kurucusu Ali Fuad Bey”, İstanbul, **Müteferrika**, Sayı : 19, 2001, ss. 17 - 33. Erol Üyepazarcı, “Uzun Soluklu Halka Dönük Bir Mizah Gazetesi: Karagöz”, **Birgün Gazetesi**, 23 Nisan 2008.

7 Turgut Çeviker, “İlk Türk Karikatürcüsü Ali Fuad Bey”, **Karikatür Üzerine Yazılar** (İstanbul: İris Yay., 1997), ss.11 - 15. Ali Fuad Bey'in karikatürleri için bkz.: Turgut Çeviker, **Osmanlı Tokadı** (İstanbul: Adam Yay., 1986), ss. 9 - 11.

8 Karikatür tarihimiz için bkz.: Turgut Çeviker, **Gelişim Sürecinde Türk Karikatürü- I Tanzimat ve İstibdat Dönemi** (1867-1878/1878-1908) ; c.-II- **Meşrutiyet Dönemi** (1908-1918) ; c.-III- **Kurtuluş Savaşı Dönemi** (1918-1923) (İstanbul: Adam Yay.,1986, 1988, 1991). Tobias Heinzelmann, **Osmanlı Karikatüründe Balkan Sorunu** (1908-1914), Çev.: T. Noyan (İstanbul: Kitap Yayınevi, 2004), ss. 56 - 72.

9 Turgut Çeviker, “Karikatür ve Karagöz”, **Karikatür Üzerine Yazılar** (İstanbul: İris Yay., 1997), ss.1 -5.

CİNSEL BİLGİLERİ ÖĞRENİRKEN SAĞDICIMIZ KARAGÖZ

Gazetenin her sayısında, günün konusunu işleyen bir Karagöz karikatürünün altında, “muhavere” başlığıyla, Karagöz ile Hacivat’ın konuşmalarını, halkın yabancı olmadığı bir dille, biçemle, gülmececinin en keskin oklarını taşıyarak yayımlanırken Teodor Kasab’ın **Hayâl**’inin¹⁰ kapağını süsleyen Karagöz ve Hacivat figürü, yıllar sonra, 1908’de, yurttaşlarımızın karşılıklarına yeniden çıkarken ilginç bir bellek tazelenmesi yaratır. Basın dünyamızın güçlü sesi olan **Karagöz**, Karagöz ile Hacivat’ın diliyle, yine siyasal taşlamanın, toplumsal eleştirinin en önemli aracı olur.¹¹ 31 Mart günlerinde biraz yalpalasa (!) da Ali Fuat Bey’in yönetimindeki **Karagöz**, halkın ilgisini çektiğini, bir çok gazetenin tirajının / satışının çok üstüne çıkarak gösterir...İlgincidir, 10 Ağustos 1908’den Ağustos 1914’e değin, kimi başyazılar dışında, **Karagöz** gazetesinde yayımlanan yazıların hepsi imzasızdır. Ancak **Karagöz**’ün, yazarlarının, çizerlerinin -kimilerinin ayrıntılı yaşamöykülerini öğrenemesek de- hemen hepsini biliyoruz, tanıyoruz. Ali Fuat Bey’in kuruculuğundaki kadroda¹², Mahmud Nedim, Ali Haydar, Baha Tevfik, Burhan Cahit¹³ (Morkaya), Aka Gündüz başyazarlık yaparlarken Ali Fuat Bey’in yanında Halit Naci ile Mehmet Baha’yı karikatürist olarak tanıyoruz. Elbette siyasal ve toplumsal yapının çalkantılı günlerinin, gülmeceye inanılmaz derecede “malzeme” vermesi yanında gazetede çalışan yazarları ve karikatüristleri paylarının da **Karagöz**’ün tanıtımında etkili olduğunu unutmuyoruz...

Karagöz Evleniyor “Nev-icâd” Bir Oyun mu ?

Bu sorunun yanıtını, **Karagöz Evleniyor**’un içeriğini inceleyip kitabı tanıtırken birlikte bulmaya çalışalım.Karagöz Evleniyor’un yazarını bilmiyoruz.Kapaktaki bilgileri anımsayalım: “Karagöz Evleniyor, Karagöz Kütübhanesi, Aded : 2, Nâşiri : Karagöz Gazetesi, Her Hakkı Mahfûzdur, Der-saadet / İstanbul, Matbaa-i Nefâset – Vezir Hân, 1329 (1913-E.S.)”. Karagöz Evleniyor’un yazarı, kim/kimler olabilir?... “Kitabın Nâşiri : Karagöz Gazetesi” bilgisi dışında bir bilgimiz yok...Kimi başyazılar dışında, Karagöz gazetesinde, 1908’den Ağustos 1914’e değin yayımlanan yazıların hepsinin imzasız oluşunu unutmadan, 1913 yılında, “Haziran 1912’den Mayıs 1914’e kadar **Karagöz**’ün başyazarlığını üstlenen Baha Tevfik Bey’in¹⁴ Ali Fuat Bey ile birlikte çalıştığını biliyoruz.

10 Turgut Çeviker, a.g.e. Tobias Heinzelmann, a.g.e., ss. 43-72..

11 Turgut Çeviker, “ Karikatür ve Karagöz”, **Karikatür Üzerine Yazılar**, ss.1-5.

12 Tobias Heinzelmann, Ön.ver., ss. 52-56.

13 Burhan Cahid, **Karagözün Fıkraları** (İstanbul: Hacivad Matbaası,1926) Yaşamöyküsü için bkz. “Burhan Cahit Morkaya (1892-1949)”, **Tanzimattan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi**, c. II (İstanbul: Yapı Kredi Yay., 2001), s. 570.

14 Tobias Heinzelmann, Ön.ver., s. 54.

Gülmeceye yatkın kimliğiyle felsefeci yönünü, yayımladığı **Pi-yano, Düşünüyorum, Yirminci Asırda Zekâ, Felsefe, Çocuk Duygusu, Eşek, El-Ma'lûm** gibi dergilerle gösteren Baha Tevfik, **Karagöz Evleniyor**'un yazarı olabilir mi? Bugün, bu öngörü-yü doğrulama olanağımız yok! Ancak bu dönemde imzasız yazıla-rın, ortaklaşa üretildiğini düşünebiliriz... Çünkü, basın tarihimiz-de, imzasız yazıların yayımlandığı süreli yayınlarda, sansüre, her tür soruşturmaya karşı dayanışma duygusuyla “ortak yazarlık” anlayışının oluştuğunu **Diyojen** (1870)'den beri biliyoruz.¹⁵ Bu bilgiyi, Karagöz Kütübhanesi başlıklı dizide yayımlanan iki kitap için, **Karagöz Matbahda**¹⁶ (1913) ve **Karagöz Evleniyor** (1913) için de düşünebiliriz.

Karagöz Evleniyor'da, kahramanımız Karagöz, evliliğe hazırlan-an bir Osmanlı gencidir. Kitabın adıyla oluşan çağrışımı, için-dekilerle birleştirince, evliliğe hazırlanan bir Osmanlı gencine, Karagöz'e, evlilik için gerekli cinsel bilgilerin öğretildiği bir kitap-la karşılaşırız. İçerik, döneminde de bugün de ilgi çekmektedir. **Karagöz Matbahda** (1913), özünde bir yemek kitabıdır. Fakat Karagöz Evleniyor (1913), “şehveti teskin”den “tenâsül uzuvla-rına”, sevişme tekniklerinden cinsel sağlığa değin, -dönemine göre- çok cesurca yazılmış pornografik bilgilerini de kapsayan bölümleriyle -bence gözden kaçmış-, Meşrutiyet yıllarının “Cin-sel Bilgiler Ansiklopedisidir”! Ancak **Kanlı Nigâr**'dan **Ters Evlenmeye**, “phallus”lu, “toraman”lı Karagözü yüzyıllardır ta-nıyan bizler için **Karagöz Evleniyor**'da anlatılanlar, salt bilginin sunumu, yöntemi açısından yeni olabilir... Açık saçıklığa da öğ-reticilik açısından bakabilen bir kültürün uzantısı olarak Kara-göz Kütübhanesi'nin bu yayını, yeni yazılan oyun metinleriyle (diyaloglarıyla) ve düzyazı bilgilendirme bölümleriyle, Osmanlı gençlerine, Karagöz'ün diliyle seslenerek öğreticiliği (didak-tizmi) amaçlamaktadır. “Kâr-ı kadîm” üzere yazılan oyunlardan beri kahramanımız Karagözümüzün, “öğreticiliğini” koruyarak üç temel özelliğini, “güldürücülüğü”nü, “toplumsal / siyasal taşlamacılığı”nı ve “açık saçıklığı”nı bütün oyunlarında yansı-ttığını biliyoruz¹⁷. İşte bu temel özellikleri kullanarak Meşrutiyet döneminde yazılan oyunların çokluğunu¹⁸ unutmadan, gözler-den uzak kalan “Nev-icâd” bir oyunu, **Karagöz Evleniyor**'un (1913) İÇİNDEKİLER'ini okuyalım ve özetleyerek tanı-t-maya

15 Efdal Sevinçli, **Namık Kemal ve Tiyatro** (İzmir: D.E.Ü. G.S.F. Yay. , 1992) , s.92.

16 Karagöz Matbahda, Karagöz Kütübhanesi Aded : 1, Nâşiri: Karagöz Gazetesi, Her Hakkı

MaHFuzdur , İstanbul, Matbaa-i Nefâset - Vezir Hân, 1329 [1913], 79 s. Bkz.: Seyfettin Özege Bağış Kitapları Katalogu, c.1-2, A-K, s. 368 ; M. Sabri Koz, “Karagöz Üzerine Seçme Kaynakça”, s. 205

17 Metin And, **Dünyada ve Bizde Gölge Oyunu**, ss. 327 – 355. Orhan Duru, “Muhaliif Oyun Karagöz”, **Sanat Dünyamız**, Sayı : 74, Kış 1999, ss.153- 157. François Georgeon, “Osmanlı İmparatorluğu'nda Gülmek mi?”, **Doğuda Mizah**, Hazırlayanlar : İ. Fenoglio - F. Georgeon, Çev.: Ali Berktaş (İstanbul: YKY, 2000), ss.79-101.

18 Ali Sami Bey'in “Karagöz'ün Çapkınlıkları-Açık Hikâyeler” başlığıyla yayımladığı, **Karagöz Baskında, Karagöz Yatakda, Karagöz'ün Zifâf Odası, Karagöz Meyhanede, Karagöz Eğleniyor** vb. kitapları yanında İhsan Rahîm Bey'in yayımladığı, 10 cüz'den oluşan **Şarkılı Kantolu Karagöz** Kitabı'ndaki oyunlar, “Nevicâd” çalışmalarının ilginç örnekleridir. Bkz.: Cevdet Kudret, **Karagöz-I**, ss. 49 –60 ; Seyfettin Özege Bağış Kitapları Katalogu ; M. Sabri Koz, “Karagöz Üzerine Seçme Kaynakça” ; Prof. Dr. Saim Sakaçoğlu, **Türk Gölge Oyunu Karagöz**.

CİNSEL BİLGİLERİ ÖĞRENİRKEN SAĞDICIMIZ KARAGÖZ

çalışalım:

Karagöz Evleniyor'un Bölümleri

Mukaddime - [ss. 3-4] : “Karagöz Kütübhanesinin ikinci adedini teşkil eden ‘Karagöz Evleniyor’ sırf alay etmek ve kar’ileri güldürmek için yazılmamıştır. Fakat bir fâide-i ictimâiyye dahi gözetilmemiştir. Karagöz Evleniyor, âdetâ bir nasihat-nâmedir ki oğlunu veya kızını evlendirmek isteyen ebeveyne, evlenmek isteyen kimselere yol gösterir.Fakat Karagöz’ün tabiatı biraz komik olduğundan her işe biraz gevezelik karıştırmadan duramaz..... Karagöz bunu sırf tabiatına mağlub olarak yapmıyor, hayır...Maksadı fâide husûlüdür....”

Davet-nâme - [s.5] : “Efendim, Karagöz kölelerinin velfîme-i cem’iyyeti biraz sonra icrâ edileceğinden işbu kitabı alan zât-ı âlilerinin dahi derûn-ı kitaba teşrif buyurmaları ricâ olunur. Gündüz davul çaldırılarak gece dahi Karagöz oyunu oynanacağı ma’rûzdur.Akraba ve evdâtın dahi işbu düğüne teşrif için teşvîk buyurulması ilâveten istihâm olunur, ol bâbda... 22 Ağustos sene 1328 [4 Eylül 1912 - E. S.] Bendeleri Karagöz.

Birinci Bâb -[ss. 6-10] : Karagöz’ün Evlenmek İstemesi :

Bu bölüm, karşılıklı konuşma örgüsünde, Karagöz ile Hacivat’ın konuşmalarıyla başlar. Beşinci Bâb’ta, “Karagöz’ün İlk Kavgası”na değin içeriğiyle “fasıl” bölümünü oluşturur. Görünüşte, ne “giriş” (prolog) ne de “muhavere” bölümleri yoktur. Birebir örtüşme de Mukaddime ile Davet-nâme, bu eksikliği gidermek için düşünülmüş bir sırayı anımsatırlar. Oyun, evliliği düşünen Karagöz’ün, Hacivat’ı aramasıyla başlar :

- Karagöz Hacivad, neredesin be? Bilmem kaç dakikadan beri seni arıyorum.[s.6]
- Hacivad : Hayır ola Karagözüm?..
- Karagöz : Elbette hayır olacak. Hiç ben bir işe teşebbüs ederim de sonu boş çıkar mı?
- Hacivad : Yine ne var Karagözüm?
- Karagöz : Haberin yok mu be?
- Hacivad: Hayır, yok.
- Karagöz : Sen şimdi sevgili arkadaşın Karagöz'ün ne yapacağını bilmiyorsun demek?
- Hacivad : Yeni bir gazete mi çıkarıyorsun?
- Karagöz : Yok canım daha iyisi...
- Hacivad : Daha iyisi mi? İntihâb zamanı yaklaştı, sakın meb'ûs mu olacaksın?
- Karagöz : Hayır, cânım daha iyisi.
- Hacivad : Daha iyisi mi?Belediye reisliğine intihâb ediliyorsun. [s.7]
- Karagöz : Hayır, hayır daha iyisi?
- Hacivad : Daha iyisi, daha iyisi?...Acep nedir,söyle bakayım.
- Karagöz : Evleniyorum be...
- Hacivad : Nasıl? Evleniyor musun? Karagözüm şu alayı hiç bırakmazsın.
- Karagöz : Sen alayı kına gecesinde gör...

Hacivat'ın, dönemin kimi olaylarına, Meşrutiyet döneminde, basın dünyamızda birbiri ardına çıkarılan gazetelere, seçim günlerine vb. ilişkin göndermeler içeren tümcelerile oyunda merak ögesi yükseltilirken konuşma örgüsünde, 30 yaşına giren Karagözümüz, evlilik için en iyi yaşta olduğunu, artık geç kalmaması gerektiğini belirtir. Konu artık bellidir. Karagöz bir an önce evlenip “şehvetini teskin etmek” istemektedir! Ancak dolantı, evliliğin şakaya gelmediği, hayat arkadaşlığının önemi, çocuk yapmak ve adam yetiştirmek gibi ciddi konuların tartışılmasıyla ve Hacivat'ın, “Bu iş mühim iştir. Acele ile olmaz. Şimdi gidelim. Biraz sonra uzun uzun düşünür, bir karar veririz.” tümcesiyle ikin-

CİNSEL BİLGİLERİ ÖĞRENİRKEN SAĞDICIMIZ KARAGÖZ

ci bölüme aktarılır.

İkinci Bâ b - [ss. 10-15] : Evlenmeden Evvel Düşünülecek Şeyler:

- Hacivad: Gebakalım Karagöz,sen evleneceğim diyorsun ammâ, niçin evlenmeği istiyorsun, bunu söylemedin?
- Karagöz: Cânım söyledim a. İnsan bekârlıkta rahat edemiyor, kendine bakamıyor. Bakacak bir arkadaş lâzım. Ammâ sadık bir arkadaş. Bu da ancak insanın karısı olabilir...
- Hacivad: Ne demek. Demek sen evlenirken ancak kendini düşünüyorsun, rahat edeyim diye evleniyorsun ?
- Karagöz: Öyle ya, dünyada yaşamaktan maksad rahat etmek değil mi ?
- Hacivad: Şimdi onları uzun uzun görüşeceğiz ammâ insan yalnız rahat etmek için mi evlenir?
- Karagöz: Öyle ya, rahat etmek ve mes'ûd olmak için, neslini idâme için...
- Hacivad: Pek doğru ammâ senin bilhassa bunun için evlendiğine inanamıyorum. Şimdiye kadar aklın nerede idi ...
- Karagöz: Amerika'ya seyâhata gitmişti. Bu nasıl söz be? İnsanın aklı nerede olur?...

Karagöz'ün, “komiği” sağlamak için soruyu kendince yanıtlamasından sonra bir kadın görüp beğendiğini açıklayan, Hacivat'ın da “insan tanımadığı kadınla evlenir mi”, “sonra geçinemezsin” tümceleriyile uzayan tartışmaları, görünüşte evlenmenin koşullarının açıklanışına bağlanır. Ancak söz, “şehvetin şiddeti”nden fazla birleşmenin zararlarına, Karagöz'ün doğacak erkek çocuğunun evlendirilmesine, parası için bir delikanlının ihtiyar kadınla, bir genç kızın da ihtiyar bir erkekle evlenmesinin sakıncalarına bağlanır ve yanlış anlamalarla süslenerek sürer gider.

Üçüncü Bâb - [ss.16-25] Evlenmeden Evvel Düşünüle

cek İctimâî Şeyler :

- Hacivat : Karagöz inanır mısın, senin evleneceğine hâlâ inanamıyorum.
- Karagöz : Ben de inanmıyorum ammâ...kendi kendine oluyor işte...
- Hacivat : Karagöz gel şu lâtifeden vaz geçelim.
- Karagöz : Hacivat, lâtife değil dedik ya...Mutlaka evleneceğim
- Hacivat : Peki ammâ evlenmeden evvel düşünülecek şeyleri düşündün mü?
- Karagöz : Yooo.....

Bu bölüm evlenilecek kadının kim olduğu, lâfının küfünün uyup uymadığı, görünüşe aldanılmaması gerektiği, kişiliği üstüne tanıyanlardan bilgi alınması, eğitim öğretim yakınlığı ile uyumsuzluğun yol açacağı sıkıntılar üstüne ilerleyen diyalogları içerir. Yanlış yapılan evliliklerin kavgalarla kolayca yıkılacağını belirten Hacivat'a, "Peki ammâ ben karıdan bıcarsam" diye soran Karagöz'ün gülünç durumunu aktaran konuşmalardan çıkan sonuç insan evleneceği kişiyi, annesini, babasını, ailesini iyi tanımalı, dedikodulara kulaklarını tıkayıp kuracağı ailede mutlu olacağına inanıyorsa evlenmeli öğüdüyle noktalanır.

Dördüncü Bâb - [ss.25-33] Evlenmeden Evvel Yapılacak İşler :

Bu bölüm, Karagöz'ün Hacivat'a iltifatlarıyla başlar. Hacivat'ı, arkadaşı ve büyüğü oluşu nedeniyle "sağdıç"ı olarak görevlendiren Karagöz, Hacivat'ın bütün dediklerini yaptığını, gelin adayını uzun uzadıya araştırdığını, kendisine çok uygun bulduğunu, "istediğimden a'lâ, akıllı, dirâyetli, terbiyeli, ahlâklı, ma'lûmâtlı, Türkçesi tıbkı bana benziyor" diyerek tanımlar ve kendisinin "biraz daha akıllı" olduğunu belirtir. Evlenmeden önce yapılacak işleri, Hacivat, Karagöz'e anlatmaya devam eder : Önce kıza, âdet üzere görücü gönderileceğini, görücüler beğenince de kızın Karagöz'e

CİNSEL BİLGİLERİ ÖĞRENİRKEN SAĞDICIMIZ KARAGÖZ

gösterileceğini söyleyince, güzellik, çirkinlik tartışmaları, bizdeki evlenme âdetinin kötülüğü, uygar insanların akla değer verişleri ve kimin görücü olacağı, kılavuz kadınların işlevleri, istenen ağırlık, yüz görümlüğü, nikâh ve hediyeler üstüne yapılan tartışmalar, Karagöz'ün biraz "bozulan" Türkçesiyle anlatılır. Bu saçma âdetlerin kaldırılmasını savunup çözümün de eğitim olduğuna birlikte karar verirlerken bölüm şu konuşmayla noktlanır :

- Hacivad: İşi gevezeliğe dökme canım...Sana düğünün nasıl olduğunu anlatayım....
- Karagöz: İyi ammâ, Hacivad, sen bunları nereden biliyorsun..Sen evlendin mi?
- Hacivad: Allah göstermesin. Bu âdetler kalkmadan ben evlenmem.
- Karagöz: Canım alayı bırak da anlat...
- Hacivad: Anlatacağım ammâ haydi vakit geçirmeyelim hem gider, bazı işlerimizi görürüz, hem de anlatılacak şeyleri anlatırım, olmaz mı?..
- Karagöz: Olur, olur.

Beşinci Bâb - [ss.33-41] Karagöz Zifâf Gecesinde Sonra :

Bu bölümde, bir haftalık güvey olan Karagöz, Hacivat'la evlilik üstüne gevezelik yapar. Eşinin çok zarif, çok tatlı, evinin de mini mini bir saadet yuvası olduğunu vurgulayan Karagöz, kırkbeş yaşına kadar bekar kalışının tek suçlusunun da Hacivat olduğunu söyler. Hacivat da Karagöz'ün evliliğini sorgulayarak daha balayında olduklarını, Karagöz'ün Fizan'a ya da Nice'e gitmek isteyeceğini vurgulayıp onu kızdırmaya çalışır. Kısa bir süre sonra birbirlerinin ahlakıyla, Sulukuleli oluşlarıyla, adam olup olmalarıyla alay edip kavgaya tutuşurlar.Bölüm şu diyaloglarla biter :

- Karagöz: Hacivad...Mahallemiz aynı...buradan çıkıp dört adım yürüyünce benim evimin kapısı...Ya'ni...
- Hacivad: Anladım...ben de Sulukuleliyim ammâ....
- Karagöz: Mahallenin muhtarısın değil mi...

Hacivad: Rey kazanmış olsa idin sen red mi ederdin...

Evet muhtarım ve iftihâr ederim...

Karagöz: Emin ol Hacivad...Çeribaşı ihtiyâr...intihâb yakın...ister isen reyimi şimdi sana yazıp veririm...

Hacivad: Pis herif...benim ile alay edecek adam mı oldun...çık diyorum sana ...

Karagöz: Aman aman darıldın ise akşama yemek tablasını göndermeyiver...

Hacivad: Görürüz bakalım... Haydi git evine... Karı çarşafının eskiliğinden... terliğinin söküğünden bahs eder ise... buraya uğrama...

Karagöz : Uğramayiveririm...Aç kalmam ya...

Hacivad: Hay...hay...

Karagöz vedâ etmeden odadan hiddetle çıkar.

Karagöz Evleniyor'da, bu konuşmadan Son Bahis [s.58] bölümüne değin konuşma örgüsü, yerini -çoğunlukla- düzyazıya bırakır. Kitabın dili dikkatle incelenince, verilen bilgilerin, anlatıcının dilinden, Karagöz'ün dilinden aktarıldığı, zaman zaman da iç konuşma düzeninde okuyucuya yansıtıldığı kolayca anlaşılır. Yeni evlendiği karısıyla üç günde dokuz kez kavga ettiğini söyleyen Karagöz'ün İlk Kavgası ile Düşüncesi üstüne şu açıklamaları okuyoruz :

Karagöz'ün İlk Kavgası - [s.41] : Karagöz daha yatağından yeni kalkmış, henüz keyfini çatamamış, kahvesini, sigarasını, nargilesini içmemiş, enfiyesini çekmemiş, titiz bir halde somurtarak düşünüyor.

Karagöz'ün Düşüncesi - [s.41] : Anlaşılan bu işte Hacivad'ın hakkı var, daha evleneli iki hafta olmadı, evin içinde kadın kedi, ben köpek.....Her gün kavga, her gün gürültü, bilmem bu gidişle halimiz ne olacak?...Üç günden beri dokuz kavga ettik.....Bilmem ilk kavgamız neden çıktı idi ? Hah, aklıma geldi...O gece yatakda gazete okumak istemiştim olmaz dedi.

Yataktan kanepeye, masaya, masadan da ayakta durarak gazete okumaya ulaşan serüvenini anlatırken ağzını bozmada öl-

CİNSEL BİLGİLERİ ÖĞRENİRKEN SAĞDICIMIZ KARAGÖZ

çölü davrandığını savunan Karagöz, aralarındaki diyalogu şöyle anlatır :

“...Bu sefer ne dese beğenirsiniz, öyle ayakta durarak hasta olacaksınız. Hasta olursam ne olur, sanki bir doktor bulur kendimi tedavi ettirim.

- Peki ammâ bu mahallede doktor yok, baytar var!..

- Demek siz hastalandıkça ona mürâcaat ediyosunuz..

- Hadi hadi çal çene herif. Onun gibilerine siz mürâcaat edersiniz...”

Bu karşı çıkışlara artık dayanamayıp “nezâketi elden bırakmayarak” karısını bir güzel dövdiğünü anlatan Karagöz, karısıyla kayıvalidesinin kavga edişlerini de görünce “hemen kavuğunu alıp” soluğu Hacivat’ın yanında alır.

- Cinsel Bilgileri Öğrenmek

Doğrusu, **Karagöz Evleniyor**’un en şaşırtıcı bölümleri işte burada başlıyor...Eğitim amaçlı da olsa yazılanlar, anlatılanlar, döneminin ahlak bilgisi değerleri açısından şaşırtıcı. Daha önce de vurguladığım gibi “Karagöz Evleniyor (1913), “şehveti teskin”den “tenâsül uzuvlarına”, sevişme tekniklerinden cinsel sağlığa değin, -dönemine göre- çok cesurca yazılmış pornografik bilgilerini de kapsayan bölümleriyle -bence gözden kaçmış-, Meşrutiyet yıllarının “Cinsel Bilgiler Ansiklopedisidir”! Bu bölümlerden fazla alıntı yapmayacağım!.. Dileğim, bu bölümleri, kitabın yeni basımında, okurlarım olarak rahatça okuyabilmeniz. Bu bölümlerde verilen “cinsel” bilgilerin öncelikle erkeklerle yönelik olduğunu söylememe gerek yok!... Ancak ilginç bir biçimde kadınların, genç kızların “şehveti ihtiyaçlarına” yönelik açıklamalar da az değil...Dönemi göz önünde tutarak, çoğu kez “tıbbî”, “fennî” niteliğiyle tanımlanan bu bilgilerin döneme göre doğruluk derecelerini ölçmekten uzağım!..¹⁹ Balkan Savaşı’nın yarattığı bunalm ortamında, cinsel hastalıkların çokluğunu düşündüğümüzde, **Karagöz Evleniyor**’un didaktik içeriği bence daha farklı bir

19 Hayât-ı Tenâsüliyye Hakkında – Musâhabât-ı Mahrem-âne / Sin-i rüşde vâsıl olmuş olanlar için./ Süret-i mahsûsada i’ mâl ve ihzâr etdirilmiş bir hayli resimler ile müzeyyen /, Câmi’ ve mürettibi : B.M.Ş., Nâşiri : Bâb-ı âlî Caddesinde 72 numarada Ahâli için Âsâr-ı Müfide Kütübhanesi, Der-saadet, 1329.

anlam kazanıyor... **Karagöz Evleniyor**'daki "teknik" bilgilerin ilk kez açık açık yazıldığını görürüz... Ancak buradaki bilgilerin, nicedir Türkçede bilinen **Kabusnâme, Bah-nâme, Zenân-nâme** vb. yapıtlara benzemediğini, hele Kamasutra çevirilerinden hiç alınmadığını yapacağımız küçük bir incelemeyle kolayca söyleyebiliriz. İster istemez 1912 yılının bu cesur yazarını, bu bilgileri yazarken yararlandığı, aktardığı kaynak kitapları da merak ediyoruz !...

Ciddî - [s.44] : Gevezelik ve eğlenceden sonra muhtasaren izdivâca âid sıhhat kâidelerini zikr etmek arzû ediyoruz ki evlenmek arzusunda bulunan kimseler bu kâidelerden fevkalâde müstefid olurlar.

Evvelâ Tenâsül Uzuvarı - [s.44] : Bu uzûvarı gayet iyi kullanarak ve yormayarak dâimâ kuvvetli bir hâlde **bulundurmak iktizâ** eder.....Kesret-i cimâ' dahi bir takım marazlar tevlîd eder.....

Cimâ'nın Adedi - [s.45] : Erkek yirmi yaşından otuz yaşına kadar haftada ikiden dörde kadar icrâ **olunabilir. Her gün cimâ' yahûd** günde dört beş cimâ' kat'iyen muzirdir.....

Cimâ'nın Vaziyeti - [s.45] : Ayakta ve oturarak cimâ' **icrâ etmek kadar muzır bir hâl tasavvur** olunamaz.....

İzdivâca Aid Sâir Vesâyâ-yı Sıhhiye - [ss.46-58] : Erkek giriştiği hayat mübârezesinde zayıflayan kollarını, vücûdunu ancak yalnız kendine âid kadının, zevcesinin ağışında dinlendirebilmektedir...öyle sefih ve kayıtsız, tâbitasız...kadınsız geçecek bir hayat yaşanılmamıştır....Sevimli bir zevce ve tom-bul, şen sıhhati yerinde çocuklarla tamamlanmış bir âilenin saâdetini tanımamak...hayatta en büyük zavallılık işe budur.....Evet bir zevc zevcesinde şehvetî ihtiyâcını teskîn için öyle aklına gelen sûrette hareket eder, bir delilik, bir rehberin güzel nasihatlerini, fennî şekillerini, hıfz-ı sıhate muvâfik sûretlerini icrâ etmez ise neticede mağlûb ve yorgun düşer...Haya tını yaşayamamış olur, hastalanır, zayıflanır, çırpınır, **ölür.....**

CİNSEL BİLGİLERİ ÖĞRENİRKEN SAĞDICIMIZ KARAGÖZ

Son Bahis - [ss.58-63] :

Karagöz, “talâk-ı selâse” ile boşadığı karısıyla kavga nedenlerini Hacivat’a anlatmaya başlar. Zil çalmayı öğrenmek isteyen karısını, ders veren öğretmenle basınca, ikisini de öldüresiye dövüp evden attığını ve boşadığını söyler. Hacivat da arada çocuk olduğunu, eğer pişmanlık duyup karısıyla tekrar evlenemeyeceğini söyleyince, bu kez çekişme, atışma aralarında başlar. Hacivat, Karagöz’e, üç kez boş ol dediği için yeniden evlenmede “hulle” gerektiğini, bir “hîle-i şer’iyye” olarak “hulle”yi de bildiğini belirtir :

Hacivad : Çaresi birini bulup karyı muvakkaten ona vermeli..

Karagöz : Kimi bulmalı acaba?..

Hacivad : Ma’hûd zil muallimi...

Karagöz : Bırak şu çingeneyi.

Hacivad : Başka kim var...

Karagöz : Bilmem...

Hacivad : Ah Karagözüm ah...

[Karagöz ağlamaya başlar]

Hacivad : Ağlama Karagöz, ağlama..Ben her şeyin kolayını bulurum.Bak işte buna da çâre buldum.Seni ne kadar sevdiğimi anla...

Karagöz : Ne buldun..

Hacivad : Yaklaş da söyleyelim...

Karagöz : Söyle bakalım...

Hacivad : Daha yaklaş daha...

Karagöz : Hadi yaklaştım...

Hacivad : Karyı ben alayım...

Karagöz : Bu nasıl lâf?...

Hacivad : Nasıl lâf olacak, dosdoğru bir lâf.

Karagöz : Ah... Ah...Al Hacivâd al... ne yapalım, başa gelen çekilir... Zavallı yavrucağı da karı değil ya canımı da istesen vereceğim geliyor!...

Sonuç

20 Bin Bir Bûse: En Şen, En Şuh Hikâyeler / 1923-24
İstanbul'undan Erotik Bir Dergi,
Hazırlayan: Ömer Türkoğlu;
Sunuş Irvin Cemil Schick,
İstanbul Kitap Yayınevi, 2005.

Karagöz Gazetesi'nin "Karagöz Kütübhânesi" olarak yayımladıkları **Karagöz Evleniyor**'un arkasının gelmediğini biliyoruz. Gerçek yazarını öğrenemediğimiz, içeriğiyle çağının çok ilerisinde olduğunu gördüğümüz, dönemin gençlerinin cinsel eğitimine katkıda bulunmayı amaçlayan **Karagöz Evleniyor**, oyun içerikli bölümleri ile "kuramsal" bilgilerin örtüştüğü ilginç bir yayın olurken "**Karagöz'ün Çapkınlıklarını, Açık Hikâyeler**" olarak anılan yayınlar izleyecek ve bu günlerde, **Eylül** romanının yazarı Mehmet Rauf'un adı, aşk öykülerinden erotik öykülere uzanan içeriğiyle yayınlanan **Binbir Buse**²⁰ (1923-24) dergisiyle birlikte "erotik yazar" olarak anılacaktır!

Türkiye Basmaları Toplu Kataloğu Arap Harfli Türkçe Eserler [1729-1928]'in daha VI. Cildi [I-İ-J] yayımlanabildiği bugünlerde, Karagözümüzün oyunlarını içeren yazmalardan basılı oyun kitaplarına, canlandırdığı tipler üstüne, hâlâ ayrıntılı bir araştırmanın yapılmadığını biliyoruz. Yine gazetelerde kalan Karagöz oyunlarından, incelemelere, nice ürün, hâlâ bizleri bekliyor.

KAYNAKÇA

And, Metin. **Dünyada ve Bizde Gölge Oyunu**. Ankara: T. İş Ban. Yay.,1977.

And, Metin. **Geleneksel Türk Tiyatrosu, Köylü ve Halk Tiyatrosu Gelenekleri**. İstanbul: İnkılâp Kit. Yay., 1985.

Bardağcı, Murat. **Osmanlıda Seks: Sarayda Gece Dersleri**. İstanbul: Gür Yay.,1992.

Bayram A. ve Çöğenli, M.S. yayına haz.Seyfettin Özege, **Bağış Kitapları Kataloğu**, c.1-2, A-K, Haz.: A.Bayram - M.S.Çöğenli. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Basımevi, Atatürk Üniversitesi Kütüphanesi Yayınları, 1978.

Cahid, Burhan. **Karagözün Fıkraları**. İstanbul: Hacivad Matbaası,1926.

Çeviker, Turgut. **Gelişim Sürecinde Türk Karikatürü-I- Tanzimat ve İstibdat Dönemi (1867-1878/1878-1908) ; c.-II- Meşrutiyet Dönemi (1908-1918) ; c.-III- Kurtuluş Savaşı Dönemi (1918-1923)**, İstanbul: Adam Yayınları, 1986, 1988, 1991.

CİNSEL BİLGİLERİ ÖĞRENİRKEN SAĞDICIMIZ KARAGÖZ

Çeviker, Turgut. “Karikatür ve Karagöz”, **Karikatür Üzerine Yazılar**. İstanbul: İris Yay., 1997, ss.1 -5.

Çeviker, Turgut. “İlk Türk Karikatürcüsü Ali Fuat Bey”, **Karikatür Üzerine Yazılar**. İstanbul: İris Yay., 1997, ss.11 - 15.

Çeviker, Turgut. **Osmanlı Tokadı**. İstanbul: Adam Yay., 1986, ss. 9 - 11.

Duru, Orhan. “Muhafif Oyun Karagöz”, **Sanat Dünyamız**, Sayı : 74, Kış 1999, ss.153-157.

Erdoğan, Sema Nilgün. **La Vie Sexuelle des Ottomans**. İstanbul, Dönerce Basım ve Yayın, 1998.

Ertop, Konur. **Türk Edebiyatında Seks**. İstanbul: Seçme Kitaplar Yay., 1977.

Georgeon, François. “Osmanlı İmparatorluğu’nda Gülmek mi?”, **Doğuda Mizah**, Hazırlayanlar: İ. Fenoglio - F.Georgeon, Çev.: Ali Berktaş. İstanbul: YKY, 2000, ss.79-101.

Hayât-ı Tenâsüliyye Hakkında – Musâhabât-ı Mahrem-âne / Sin-i rüşde vâsıl olmuş olanlar için./ Sûret-i mahsûsada i’âmâl ve ihzâr etdirilmiş bir hayli resimler ile müzeyyen /, Câmi’ ve mürettibi : B.M.Ş., Nâşiri : Bâb-ı âlî Caddesinde 72 numarada Ahâli için Âsâr-ı Mûfide Kütübhânesi, Der-saadet, 1329.

Heinzelmann, Tobias. **Osmanlı Karikatüründe Balkan Sorunu (1908-1914)**, Çev.:T. Noyan. İstanbul: Kitap Yayınevi, 2004.

Kılıç, Çiğdem. “Ortaoyunu ve Karagöz Metinlerinde Kullanılan İlençler, Sitem Sözleri, Aşağılamalar”, *Actaturcica*, Yıl 1, Sayı:2/1, Temmuz, 2009, www.actaturcica.com.

Kolektif, “Burhan Cahit Morkaya (1892-1949)”, **Tanzimattan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi**, c. II, İstanbul: Yapı Kredi Yay., 2001, s.570.

Koz, M.Sabri. “Karagöz Üzerine Seçme Kaynakça”, **Yıktın Perdeyi Eyledin Virân**. İstanbul, YKY, 2004, ss.201-214.

Kudret, Cevdet. **Karagöz-I-III**. Ankara: Bilgi Yay.,1968,1970.

Poyraz, T. ve Tuğrul, N. **Tiyatro Bibliyografyası (1859-1928)**.Haz. : T. Poyraz- N. Tuğrul, Ankara: Milli Kütüphane Yayınları, 1967.

Rahîm, İhsan. **Şarklı Kantolu Karagöz Kitabı**, Asya Kütüphanesi, Hürriyet Matbaası, I.cilt /10 Hikâye, 1325-1909.

Sakaoğlu, Prof. Dr.Saim. **Türk Gölge Oyunu Karagöz**. Ankara.: Akçağ Yay., 2003.

Sevinçli, Efdal. **Namık Kemal ve Tiyatro**.İzmir: D.E.Ü. G.S.F. Yay. , 1992.

Sevinçli, Efdal. yayına haz. **Karagöz Evleniyor**, Karagöz Kütübhânesi, Aded : 2, Nâşiri : Karagöz Gazetesi, Her Hakkı Mahfûzdur, Der-saadet / İstanbul: Matbaa-i Nefâset – Vezir Hân, 1329. [**Karagöz Evleniyor**, İzmir: Egetan Bas.Yay., 2010]

Sevinçli, Efdal. yayına haz. **Karagöz Matbahda**, Karagöz Kütübhânesi Aded : 1, Nâşiri : Karagöz Gazetesi, Her Hakkı Mahfuzdur, İstanbul: Matbaa-i Nefâset - Vezir Hân, 1329 [**Karagöz Mutfakta**, basıma hazırlanıyor]

Siyavuşgil, Sabri Esat. Karagöz, **Psiko-sosyal Bir Deneme**, Maarif Vekaleti, 1941.

Türkoğlu, Ömer. haz. **Bin Bir Büse: En Şen, En Şuh Hikâyeler / 1923-24 İstanbul’undan Erotik Bir Dergi**. Sunuş Irvin Cemil Schick. İstanbul: Kitap Yayınevi, 2005.

Üyepazarcı, Erol. "Uzun Soluklu Bir Halk Gazetesi Karagöz ve Kurucusu Ali Fuad Bey", **Müteferrika**, Sayı : 19, 2001.

Üyepazarcı, Erol. "Uzun Soluklu Halka Dönük Bir Mizah Gazetesi : Karagöz", **Birgün Gazetesi**, 23 Nisan 2008.

Ze'evi, Dror. **Müslüman Osmanlı Toplumunda Arzu ve Aşk / 1500-1900**. Çev.:Fethi Aytuna, İstanbul: Kitap Yayınevi, Ekim 2008.

